

O'ZBEKISTONDA STARTAPLARNI HUQUQIY TARTIBGA SOLISH AMALIYOTI

Rahmatullayev Samandarjon Botirjon o'g'li

Toshkent davlat yuridik universiteti, Biznes huquqi mutaxassisligi magistranti

E-mail: samandarraahmatullayev402@gmail.com

Annotatsiya: mazkur mavzu orqali O'zbekistonda startup faoliyatining huquqiy maqomi, mavjud qonunchilik asoslari va ularni tartibga solish amaliyoti tahlil qilinadi. Shuningdek, amaliy muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: startup, innovatsiya, huquqiy maqom, qonunchilik, IT Park, davlat qo'llab-quvvatlovi.

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasi innovatsion rivojlanish strategiyasini jadal amalga oshirmoqda. Bu borada, ayniqsa, startaplar — yangi texnologiyalar va kreativ g'oyalar asosida shakllanadigan biznes loyihalar — muhim ahamiyat kasb etmoqda. Startaplar iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, bandlikni oshirish va yangi bozorlarni rivojlantirish vositasi sifatida davlat e'tiboridagi muhim ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

Amaldagi qonunchilikda “startup” tushunchasi maxsus huquqiy maqomga ega emas. Lekin “O‘zbekiston Respublikasining Innovatsion rivojlanish to‘g‘risida”gi Qonunida¹ “innovatsion loyiha” va “startup-loyiha” tushunchalari mavjud bo‘lib, ular innovatsion faoliyat tarkibida ko‘rilmoqda. Shuningdek, “Yoshlar — kelajagimiz” Davlat dasturida startup loyihalarni moliyaviy va tashkiliy qo‘llab-quvvatlashga alohida e‘tibor qaratilgan.²

Startaplar quyidagi tashkiliy-huquqiy shakllarda ro‘yxatdan o‘tadi:

- **Mas’uliyati cheklangan jamiyat (MChJ)**
- **Yakka tartibdagi tadbirkor (YaTT)** – soliq va hisobot yengilliklari mavjud, biroq investorlar jalb qilishda cheklovlar mavjud;
- **IT Park rezidentlari** bo‘lib.

Startaplarni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash tizimi

Startaplar uchun yaratilayotgan yengilliklar quyidagilarda namoyon bo‘lmoqda:

- Grantlar: Innovatsion rivojlanish agentligi va Yevropa Ittifoqi, KOICA kabi xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda turli loyihalarni moliyalashtiradi.
- Inkubatsiya va akseleratsiya dasturlari: Startaplar dastlabki bosqichda biznes-reja tuzish, mahsulotni testdan o‘tkazish va investorlar bilan ishlash bo‘yicha ko‘mak oladi.

¹ O‘zbekiston Respublikasining Qonuni, 24.07.2020 yildagi O‘RQ-630-son.

² O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 27.06.2018 yildagi PF-5466-son

- Huquqiy xizmatlar: IT Park va boshqa inkubatorlar doirasida huquqiy maslahatlar, shartnoma tuzish, patentlash xizmatlari taqdim etilmoqda.

Startaplarni huquqiy tartibga solish: AQSH va O'zbekiston qiyosiy tahlili

AQSHda kompaniya ro'yxatdan o'tkazish jarayoni juda soddalashtirilgan va asosan onlayn tarzda amalga oshiriladi. Ko'pchilik startaplar "Delaware C-Corp" shaklida ro'yxatdan o'tadi, chunki bu shtatda biznes yuritish uchun qulay qonunlar mavjud. Ro'yxatga olish 1–2 kun ichida amalga oshadi, va asoschilar hatto mamlakatda bo'lmasdan turib ham bu jarayonni yakunlashlari mumkin.

O'zbekistonda esa kompaniya "Yagona darcha" tamoyili asosida davlat xizmatlari markazi orqali ro'yxatga olinadi. Ro'yxatdan o'tish muddati odatda 1–3 kunni tashkil qiladi. 2020-yildan boshlab onlayn ro'yxatga olish imkoniyati mavjud, biroq ayrim hollarda notarial tasdiq yoki boshqa hujjatlar talab qilinadi.

2. Startaplar uchun maxsus maqom

AQSHda startaplar uchun alohida huquqiy maqom mavjud emas, biroq amaliyotda ularga nisbatan qulay yondashuv mavjud. Masalan, soliqqa tortish va investitsiya jalb etish tartiblari startaplar manfaatlarini hisobga olgan holda moslashtirilgan.

O'zbekistonda esa 2022-yildan boshlab "startap" subyekti rasmiy ravishda qonunchilikda tan olingan. Prezident qarorlariga ko'ra, startap maqomini olish orqali kompaniya bir qancha soliq va bojxona imtiyozlaridan foydalana oladi.

3. Soliq siyosati va imtiyozlar

AQSHda R&D (ilmiy-tadqiqot ishlari) uchun maxsus soliq kreditlari mavjud bo'lib, bu orqali kompaniyalar xarajatlarining bir qismini chegirib qolishlari mumkin. Shuningdek, venchur investorlarga kapital foydasi uchun soliq imtiyozlari beriladi. Har bir shtatda o'z soliq siyosati bo'lsa-da, ko'pchilik shtatlar startaplar uchun soddalashtirilgan tartiblarni qo'llaydi.

O'zbekistonda esa startap maqomiga ega kompaniyalar uchun 3 yilgacha daromad solig'idan ozod etish, bojxona imtiyozlari va ijtimoiy soliqdan yengilliklar taqdim etiladi. Biroq bu imtiyozlar asosan IT Park rezidentlariga taalluqlidir va boshqa soha startaplariga keng qo'llanilmaydi.

4. Intellektual mulkni himoya qilish

AQSHda intellektual mulk huquqlari kuchli himoyalangan. Patent va tovar belgilarini ro'yxatdan o'tkazish USPTO (Patent va savdo belgilarini ro'yxatga olish idorasi) orqali amalga oshiriladi. Startaplar o'z texnologiyalari yoki g'oyalarini patentlab, ularni sarmoya jalb qilishda aktiv sifatida ishlata oladilar.

O'zbekistonda intellektual mulk huquqlari qonun bilan kafolatlangan bo'lsa-da, amaliyotda bu huquqlarni olish jarayoni uzoq davom etadi. Agentlik faoliyat yuritisa-da, tadbirkorlar orasida huquqiy savodxonlik pastligi sababli IP imkoniyatlaridan yetarli darajada foydalanilmaydi.

AQSHda startaplar uchun moliyaviy vositalar keng rivojlangan. Angel investorlar, venchur kapital fondlari, ommaviy moliyalashtirish (crowdfunding) kabi mexanizmlar qonuniy asosda faoliyat yuritadi. 2012-yilda qabul qilingan JOBS Act orqali startaplar investorlarni jalb qilishda katta yengilliklarga ega bo'ldi. O'zbekistonda esa moliyaviy infratuzilma endi shakllanmoqda. Venchur kapital fondlari soni cheklangan va crowdfunding platformalari qonunchilikda to'liq tartibga solinmagan. Asosan davlat grantlari, IT Park va innovatsion fondlar orqali moliyalashtirish amalga oshiriladi.

Startaplarni huquqiy tartibga solish — bu innovatsion iqtisodiyot barpo etishdagi muhim strategik yo'nalishdir. Qonunlar nafaqat nazoratni, balki **tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlovchi vosita** bo'lishi zarur. Texnologiyalar tez rivojlanayotgan bir paytda, huquqiy tizim ham shunga mos bo'lishi, xatarlarni kamaytirgan holda, ijodkorlik va innovatsiyani rag'batlantirishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori, 03.07.2018 yildagi PQ-3832-son "Raqamli iqtisodiyotni joriy etish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida".
2. O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligining rasmiy veb-sayti – www.mininnovation.uz (mavzuga oid normativ-huquqiy hujjatlar, grant dasturlari).
3. "Startaplar: tushunchasi, rivojlanish bosqichlari va qo'llab-quvvatlash mexanizmlari" – Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar jurnali, 2023-yil, №3.

4. Tursunov A.A. “Raqamli iqtisodiyot sharoitida startap loyihalarni huquqiy tartibga solishning dolzarb masalalari”, Yuridik fanlar axborotnomasi, 2022-yil, №1.
5. Mamatov R. “Innovatsion tadbirkorlik va startaplar: normativ-huquqiy asoslar”, Biznes va huquq jurnali, 2023-yil, №4.
6. USAID. “Entrepreneurship & Startups in Uzbekistan: Policy Recommendations for Fostering Innovation”, Tashkent, 2021.
7. World Bank Group. “Uzbekistan Country Private Sector Diagnostic” – Washington D.C., 2022.
8. OECD (2020). “Policy Framework for Startups and Scale-ups”. Paris: OECD Publishing.
9. Startup Genome (2023). Global Startup Ecosystem Report – www.startupgenome.com.
10. Legalinfo.uz – O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari ma’lumotlar bazasi (startaplar bilan bog‘liq barcha PQ, PF, VMQ hujjatlar).